

Hlučínsko a jeho padlí

Franz Chocholatý Gröger

Mezi řekami Opavou, Odrou a Pštínou se rozkládá jeden z nejmalebnějších regionů – Hlučínsko (*Hultschiner Ländchen*) neb také řečeno Prajzka. Do této oblasti, zvané také Ratibořsko, patřilo mimo to ještě Hlubčicko. Tato celá oblast patřila od roku 1742 (právně stvrzeno mírem mezi Saskem, Rakouskem a Pruskem, uzavřeným 15. 2. 1763 na zámku Hubertusburg) k Pruskému Slezsku a od roku 1815 k *Provinz Schlesien*, zahrnující mimo *Herzogtum Schlesien* také *Grafschaft Glatz* a od roku 1815 ještě Oberlausitz s městem Görlitz. **(1)** Ve Versailleské smlouvě z 10. 1. 1920, a to čl. 83, se praví: „*Německo se vzdává ve prospěch státu československého všech práv a právních titulů na část území slezského takto vymezenou: počínaje od bodu položeného asi 2 km na jihovýchod od Ketře (Katscher), na hranicích mezi krajem hlubčickým a ratibořským: hranice mezi těmito dvěma kraji; poté stará hranice mezi Německem a Rakouskem-Uherskem až k bodu ležícímu na Odře přímo na jih od železnice Ratiboř-Bohumín; poté směrem severozápadním až k bodu ležícímu asi 2 km na jihovýchod od Ketře: čára, jež bude určena na místě samém a která míjí na západě Chřenovice (Kranowitz).*”

Hlučínsko se bez referenda stává součástí Československa

Smlouva vstoupila v platnost 10. ledna 1920, tímto dnem se bez referenda stalo Hlučínsko součástí Českého Slezska a tím Československa. Zároveň se v tomto článku praví: „*Německo prohlašuje již nyní, že se zřiká ve prospěch státu československého všech práv a právních titulů na část kraje hlubčického, ohraničenou, jak uvedeno níže, pro případ, že by konečným stanovením hranic mezi Německem a Polskem řečená část tohoto kraje byla odloučena od Německa: počínaje od jihovýchodního konce výběžku staré rakouské hranice, ležícího asi 5 km na západ od Hlubčic, směrem na jih a až k bodu, kde se stýká s hranicí mezi krajem hlubčickým a ratibořským stará hranice mezi Německem a Rakouskem-Uherskem; poté na sever správní hranice mezi kraji hlubčickým a ratibořským až k bodu ležícímu asi 2 km na jihovýchod od Ketře; odtud na severozápad a až k bodu, od něhož vychází toto ohraničení: čára, jež bude určena na místě samém a která míjí na východě Ketř.*” **(2)** Tedy budoucí plebiscitní území, do něhož se dostalo 12 obcí s mateřskou řečí moravskou.

Zatímní hranice byla stanovená způsobem koloniálním, tedy čarou dle pravítka, bez ohledu na zájmy kmenové i hospodářské (roztržení několika panství). Bohužel Země Slezská neměla dlouhého trvání a zákonem ze dne 14. 6. 1927 byly Země Moravská a Slezská spojeny s účinností od 1. 12. 1928 do jednoho správního celku, země Moravskoslezské. Slezsko jako historická země zaniklo. Důvodem pro tento byla nejen relativně malá rozloha Českého Slezska, ale také snaha omezit politický vliv zdejších Slezanů, Němců, Šlonzáků, těšínských Poláků, ale také Moravců z Hlučínska. Téměř všechny slezské noviny otiskly proti spojení kritické články. **(3)** Území Hlučínska se stalo styčnou oblastí zájmových sfér střeoevropských států, obyvatelé byli vystaveni mnoha změnám politických a správních režimů, museli se přizpůsobovat protichůdným ekonomickým, společenským a kulturním podmínkám.

Historie Hlučínska ve středověku

Ve středověku náleželo území Hlučínska k "*holasické provincii - provincia Golasich*", a od roku 1220 se objevuje pro tuto provincii název "*opavská - provincia Opaviensis*". Později bylo uděleno Mikuláši II. dne 3. července 1318, a tím byly stabilizovány státoprávní změny. Toto území je autonomním útvarem nezávislým na moravském markrabství, což bylo potvrzeno Karlem IV. v roce 1348, kdy bylo Opavsko prohlášeno za bezprostřední léno Koruny a položeno na roveň markrabství moravskému. Mikuláš II. získává 14. 1. 1337 dědičnou držbu ratibořského vévodství a začal používat titul "*dei gratia Oppaviensis et Rathiboriensis terrarum dux*". 18. 4. 1377 došlo k rozdělení rodového majetku a jihovýchodní část s městy Opavou, Hlučínem a Fulnekem, sídelními hrady Hradcem (dnešní

Hradec nad Moravicí) a Landekem obdržel Přemek Opavský s bratrem Václavem. Část současného Hlučínska, a to zboží Boleslavské (Chuchelna, Sudice), Kravaře, Plíš, Hoštice, Kouty, Rozumice, Vískovice, Vrbka, Komarov, díl Kylešovic, Tísku a Slatiny připadla při tomto dělení k dílu Jana I. (vévody opavského a ratibořského) a sdílela pak dějiny knížectví ratibořského a krnovského. Od roku 1436 jsou vévodové opavští již počítáni mezi knížata Slezska. (4) Země zažívá další válečné útrapy za válek uherských., kdy bylo knížectví krnovské zpuštěno. Opavsko je korunním lénem a král Matyáš udělil Opavsko roku 1613 lénem svému důvěrníkovi Karlovi I. z Lichtenštejna a formálně je stvrdil jako součást Slezska. Následovně císař Ferdinand II. dal vévodství krnovské 15. 3. 1622 jako dědičné léno opavskému vévodovi Karlovi z Lichtenštejna, po odebrání vévodství Johannu Georgu von Jägerndorf z domu Hohenzollernu. (5) Území Hlučínska bylo decimováno zejména vpády dánských a švédských žoldnéřských vojsk, která zde vyplenila a vypálila Kravaře, Kouty, Chuchelnu, Plíš i města Benešov a Hlučín. V samotném Hlučíně bylo zcela vypáleno 80 domů, v řadě vesnic bylo obyvatelstvo zdecimováno na polovinu, několik vsí zaniklo úplně.

Záminkou k pochodu Fridricha II. do Slezska byla smlouva z r. 1537 a trvajícím potlačování protestantů v jejich zemích. Do Slezska vstupuje 16. 12. 1740, které rychle obsazuje, 10. 4. 1741 dochází k bitvě u Mollwitz (Malujowice), v níž polní maršál Kurt Christoph Graf von Schwerin poráží rakouské vojsko, a 9. 10. 1741 je uzavřeno příměří v Kleinschnellendorfu. Friedrich II. do titulu přidává *Souverainer und Oberster Hertzog zu Nieder-Schlesien*. Svě vítězství si stvrdil mírovou smlouvou v Breslau (Vratislav), kterou se Dolní Slezsko, větší část Horního Slezska a hrabství Kladsko stává součástí Pruska. Úplným stvrzením je pak mír mezi Saskem, Rakouskem a Pruskem uzavřený 15. 2. 1763 na zámku Hubertusburg.

(6)

Součástí Pruska

Hlučínsko se v rámci Slezska stává na dalších 180 let součástí Pruska. Obyvatelstvo si postupně začalo v novém státě zvykat. Probíhala postupná asimilace tzv. Moravců, kterým ze slovanských prvků nakonec zůstal jen mateřský jazyk. Pro nové výrazy byla používána německá slovíčka, takže vzniklo velice specifické nářečí tzv. Moravština. Ta byla používána pouze doma a v kostele a byla vyučována v obecných školách. Vývoj v zemi ovlivnily také napoleonské války, v roce 1808 ve Francouzi obsazeném Berlíně, pronesl Johann Gottlieb Fichte slavnou Řeč k německému národu (*Rede an die deutsche Nation*), v níž vyzval celý německý národ k mravní obrodě. Pruský král Friedrich Wilhelm II vydává 17. 3. 1813 provolání „*An mein Volk*“ a 21. 4. 1813 edikt o domobraně, v němž se praví, že každý občan v zemi je povinen postavit se pronikajícímu nepříteli na odpor se zbraní v ruce. Povinností každého Prusa je neuposlechnout žádného nařízení nepřitele, škodit mu všemi prostředky a nedovolit mu obnovit veřejný pořádek. Je to výzva k partyzánské válce. (7)

Po porážce Francie si Prusko vykompenzovalo ztráty na Vídeňském kongrese, kdy získalo západní část varšavského velkoknížectví, severní polovinu Saska s Dolní Lužicí a část Horní Lužice, celé Porýní a Vestfálsko. Po válkách za osvobození vládla v Prusku Hegelova filosofie. Postoj k Prusku vyjádřil r. 1814 Barthold Georg Nieburg: „*Současný pruský národ je tvořen mnoha malými národy. Zachovaly si své zvláštnosti, proto se obyvatelé Vestfálska, Nizozemci, Frísové, Pomořané ani Braniboři nemuseli vzdát svého charakteru, aby se stali Prusy. Náleží k jednomu národu, jehož jméno vyslovují s hrdostí. Z celku vychází síla na jednotlivce.*“ Dnem 1. 5. 1816 se zavádí teritoriální reformy a ve Slezsku vznikají čtyři vládní okresy. Hlučínsko patřilo do nově zřízeného „Regierungsbezirk“ Oppeln, kraj (*Kreis*) Ratibor.

Své padlé mělo Hlučínsko také v prusko-rakouské válce r. 1866 a prusko-francouzské v roce 1871. Po této válce se Pruský stát mění v Německé císařství. 21. října 1878 přijal říšský sněm z Bismarckova popudu zákon proti socialistům a současně začal jako první v Evropě budovat rozsáhlý systém sociálního zabezpečení, tzv. sociální stát. Systém sociálního zabezpečení (péče o zdraví v 1883, pojištění nehod v 1884, povinné invalidní a starobní pojištění v 1889, všechny jsou shrnuté v *Reichsversicherungsorden*), byl v té době nejvíce pokročilý sociální systém ve světě a dosud existuje v Německu. „*Ať jsem se vracel odkudkoliv, vždy jsem již z dálky radostně zdravil černo-bílou hraniční závoru a po jejím*

překročení jsem pocítil naprostou právní jistotou. Anglie, Francie, ani žádná jiná země se v právní oblasti s naší pruskou vlastí nemůže měřit ani srovnat." (Hermann Wagener 1870). Úředním jazykem byla po celou dobu němčina, která byla pro obyvatele nesmírně důležitá, byla armádní řečí a řečí obchodníků. Obyvatelstvo bylo sice moravsky mluvící, ale již německy myslící. Dodnes se na Hlučínsku uchoval velký smysl pro pořádek a příkladnou pracovitost. **(8)**

První světová válka

První světová válka zasáhla i Hlučínsko. Muži bojovali v pruské armádě a 1743 jich ve válce ztratilo život. **(9)** Dne 3. 11. 1918 vypuklo v Kielu povstání námořníků válečného loďstva a 9. 11. 1918 vyhlásil Karl Liebknecht v Berlíně republiku lidových, dělnických a vojenských rad, byla vyhlášena Rada lidových pověřenců. To se odrazilo i na situaci na Hlučínsku, kde byla v Kravařích ustanovena vojenská rada (12.11.1918), další následovaly v Hlučíně a dalších 13 obcích. Začaly být prováděny tzv. Osídlovací akce na záborech půdy Lichnovského a Rotschilda. Po volbách 19. 1. 1919 byly tyto rady zrušené a 31. 7. 1919 byla vyhlášena Výmarská republika, a to byla Hlučínsko ještě její součástí. **(10)**

„Moravci“ nejsou Češi

Československá strana požadovala v Paříži v *Mémoire No. 8*, aby k Československu bylo připojeno území Pruského Slezska mezi Opavskem a Těšínskem, vymezeno na severu Osoblahou, Hlubčicemi (Leobschütz), Bavorovem (Bauerwitz), Ratibořím, Rybníkem, Žáry (Sohrau), Porembou a Loukovem. Odůvodňovalo se to navrácením Slezska ztraceného v roce 1742 a zájmy národními, historickými (navrácení starého Slezska, urvaného českému státu), hospodářskými a komunikačními. Základní vadou tohoto požadavku, na kterou poukazovali delegáti polští a němečtí, bylo, že na takto vymezeném území žilo 40 až 50.000 Němců a Poláci - kraje Pless (86,6% Poláků), Rybník (82,5% Poláků) a Ratibor (43,7%). Tyto československé požadavky se ukázaly jako nepravdivé.

Spolupůsobila zde také propaganda Polska a Německa, které bylo dopřáno sluchu, protože byla podepřená věcnými a pravdivými argumenty. Nakonec se územní zisky omezily na Hlučínsko. **(11)** Versailleská mírová konference vyhověla české straně a podle článku č. 83 muselo být Hlučínsko odstoupeno Německem ve prospěch ČSR. Plebiscit se nekonal, ale kdyby proběhl, asi by pro Německo hlasovalo 93,7% obyvatel. Byly posílány dopisy, protesty, interpelace na různé adresy do Berlína, Výmaru, či papeži do Vatikánu proti připojení Hlučínska k ČSR. I duchovenstvo protestovalo, zejména v moravsky tištěných katolických novinách. Občané Hlučínska vykazovali loajalitu Německu. Jak již bylo řečeno, obyvatelé Hlučínska hovořili „po našem“, ale byli „deutsch gesinnt“, tedy s německým smýšlením. Jelikož byla kdysi hlavním artefaktem při určení národnosti mateřská řeč, hlásili se ať za Pruska, nebo za republiky k moravské národnosti, což dokázalo například sčítání lidu v roce 1905, kdy se k moravské mateřské řeči přihlásilo 89% obyvatel a k německé pouze 11 % obyvatel. Hlavní problém byl v tom, že z českého hlediska byli ti „Moravci“ pokládáni za Čechy, že Čech rovná se „Moravec“. To byla zásadní chyba v předpokladech mnoha politiků, kteří mezi Čecha a „Moravce“ vkládali rovnítko.

Hlučínsko jako „česká kolonie“

Nicméně všechny snahy o setrvání při Německu byly marné a dne 4. 2. 1920 došlo k samotnému aktu připojení Hlučínska k ČSR, pouze obce Píšť a Hať byly připojeny až roku 1923. S Hlučínskem připadlo ČSR 316 km čtver. a cca 46.000 obyvatel. Hlučínsko bylo začleněno do ČSR jako politický i soudní okres se sídlem v Hlučíně. Jelikož se jednalo o specifický celek, nenáleželo Hlučínsko Zemi slezské, ale byl ustaven vládní komisař pro Ratibořsko (myšleno Hlučínsko). Tuto funkci vykonával až do jejího zrušení roku 1927 dr. Josef Šrámek. Jeho výkon se rovnal výkonu koloniálního úředníka, jako by Hlučínsko bylo českou kolonií a ne územím rovnoprávným. Delikty proti novému státu byly postihovány tvrdými tresty. Kroky, které republika podnikla, jen podnítily protičeské nálady. Hlučičané neměli důvěru v nový stát a většina obyvatel se za součást českého národa nepovažovala a připojení chápala jako vytržení ze své pruské vlasti. Byla zde sice pročeská menšina chtějící připojení k republice, a to skupina, která se kolem 1915 sešla na faře v Bořutíně z

iniciativy faráře Josefa Hlubka. Skupina katolických duchovních, kteří podpořili svými podpisy Hlubkovo krátké memorandum, a v listopadu 1918 pak skupina katolických duchovních - faráři Stanke z Hlučína, Schneider z Dolního Benešova, Jurečka z Kravař, Jurečka ze Sudic a Hlubek z Bořutína - vypracovala obsáhlé memorandum v šesti kapitolách a o cca 150 stranách, vyzývající representanty vítězných mocností, aby Hlučínsko bylo postoupeno Československu. Varovali před připojením k Polsku, neboť to by bylo v rozporu s přáním obyvatel. Byl to však hlas několika jedinců, kteří zřejmě, jak ukázaly další události, nemluví zcela jménem veškeré populace krajiny a byly vytvořeny podvodně.

Tato podvodnost se ukázala v 1921 při novém sčítání lidu. Česká strana, obávající se, že se obyvatelstvo bude hromadně hlásit k německé národnosti, provedla sčítání pomocí popisných archů. Sčítací komisař vyplňoval archy sám na základě výpovědi občana a jeho dokladů a mohl dokonce podle svého soudu měnit národnost, pokud by se mu zdálo, že jde o jistou nesprávnost, ovšem pokud s tím daná osoba souhlasila. Ti, kteří se nechtěli smířit s novým stavem a nechtěli žít v republice, měli možnost takzvaně optovat a odstěhovat se do Německa. Sociální a ekonomická situace na Hlučínsku nebyla zrovna v nejlepším stadiu, nezaměstnanost rapidně stoupala. To lidé řešili odchodem za prací do Německa. Vláda sice investovala do školství, a to především stavbou nových škol, včetně gymnázia, kde však mnoho místních žáků nestudovalo. Co nejvíce místní pobouřilo, bylo zrušení němčiny jakožto vyučovacího jazyka a také omezení hodinové dotace náboženství. Hlučičáci si však našli z této situace východisko. Vznikl tzv. Privatunterricht (soukromé vyučování), kdy probíhala výuka němčiny doma, po klasickém vyučování.

Hlučičané a krizový rok 1938

V květnových volbách v roce 1935 získala SdP na Hlučínsku 64,35 % všech platných hlasů a 87,8 % hlasů odevzdaných německým stranám. Roku 1938 se situace začala rapidně vyostřovat. Nelze se divit, že obyvatelstvo hledalo východisko z neřešitelné sociální situace za hranicemi. Německo totiž o Hlučičáky pečovalo jak starostlivá matka, zatímco Československo jako zlá macecha. Od 23. 9. 1938, při československé mobilizaci, propukla mezi obyvateli panika a docházelo k hromadným útěkům do Německa, v polovině září to bylo přes 2000 osob. Protože Hlučínsko leželo v nárazovém pásmu před hlavním obranným postavením, bylo z velké části vyklizeno. Obyvatelstvo uteklo do Německa, až na výjimky, které hledaly spásu v ČSR. Podobně tomu bylo i s muži, někteří poslušně uposlechli povolávacího rozkazu a nastoupili bránit ČSR, jiní v té době pracovali v Německu a z části raději do Německa utekli a dobrovolně se přihlásili k Wehrmachtu.

Po uzavření mnichovské dohody začaly z Hlučínska odcházet československé úřady, policejní složky a armáda, která musela opustit pásmo stálých opevnění, jež se na Hlučínsku nacházelo. Již 8. října na Hlučínsko vstoupily, k velké radosti obyvatel, jednotky Wehrmachtu. Byly stavěny slavobrány a vojáci byli vítáni jako osvoboditelé. **(12)**

Hlučínsko bylo připojeno přímo k Říši, jako území tzv. Altreichu a náleželo do okresu Ratiboř (Kreis Ratibor) a vládnímu obvodu Opolí, provincie Slezsko a od 29. 1. 1941 po rozdělení provincie pak k provincii Oberschlesien. Podle sčítání obyvatel ze dne 17. 5. 1939 na Hlučínsku žilo 52.967 obyvatel, z toho mělo říšské občanství 51.820 obyvatel (51.455 Němců, 6 Židů, 36 Čechů), 936 obyvatel jsou vedení jako cizinci (z toho 397 Němců) a 108 obyvatel je bez státního občanství (z toho 104 Němců) a 103 obyvatel je vedeno jako „ostatní“. Podle tohoto sčítání nevedl nikdo češtinu jako mateřský jazyk a jen 300 uvedlo jako muttersprache „mährisch“. **(13)**

Na základě zákona *Reichs- und Staatsangehörigkeitsgesetz* z 22. 7. 1913 získali všichni obyvatelé Hlučínska říšskou státní příslušnost. Tedy každý občan, narozený zde před rokem 1910 a k 10. 10. 1938 zde bydlící, obdržel automaticky říšské občanství, které platilo i pro jeho manželku, děti a vnoučata. Na obyvatelstvo se tedy vztahovala všechna práva a povinnosti říšského občana. **(14)** Na muže s vztahovala branná povinnost a na dospívající pak služba v RAD (*Reichsarbeitsdienst, Říšská pracovní služba*). Hoši před nástupem na vojnu a dívky po dosažení plnoletosti si museli odbyť půlroční pobyt u RAD, kde vykonávali jednak veřejně prospěšnou činnost a jednak byli vedeni k obrazu strany a režimu. Oddíly RAD měly vojenskou organizaci a prováděly opravy komunikací, toků řek, pomáhaly v zemědělství. Mnoho mladých a schopných mužů bylo vyreklamováno od narukování, protože

pracovali ve válečném průmyslu (zejména stavba lodí), anebo byli zaměstnaní jako horníci na šachtě.

Válka na Hlučínsku

Po připojení Hlučínska k Říši rapidně klesla nezaměstnanost a s rostoucím počtem odvedených mužů nastal nedostatek pracovních sil. Tento problém řešila jednak RAD a také váleční zajatci zaměstnaní především v zemědělství. Od roku 1943 začalo docházet k totální mobilizaci pracovních a vojenských sil. Do původních zaměstnání byli reaktivováni penzisté, a kdo mohl, konal strážní službu u protiletectvé obrany anebo hlídal u Koutů zde vybudovanou maketu Vítkovických železáren, aby mátl spojenecké bombardéry. K armádě začaly rukovat k různým službám a nebojovým jednotkám také ženy. Hlučínskem začaly proudit zástupy prchajících Němců z Pruska. Mnozí se případy dezercí, někteří utíkali od prvoliniových jednotek, aby se ukryli v nedalekých rodných vsích. Časté popravy dopadnuvších dezertérů tedy nebyly ničím neobvyklým a nejhrůznější byla poprava 24 dezertérů pod Vinnou horou u Hlučina.

Jelikož Hlučínsko leželo na severu životně důležité ostravské průmyslové oblasti, bylo zde budováno obranné postavení, a to osazením staré linie opevnění z první republiky. Na objektech byly vybetonovány provizorní střílny, zalepeny otvory po zvonech. Tyto nekvalitní úpravy nemohly nahradit původní prvky. Přes značné nevýhody a zastaralost objektů byly bunkry nebezpečným protivníkem a boje o ně byly nebývale tvrdé. V samotném objektu se nacházela pouze kulometná výzbroj (s výjimkou západní části úseku OP) a původní protitankový kanon byl nahrazen tankovou technikou nebo protitankovými kanony v týlu za bunkrem. Na Hlučínsku se však o pevnosti bojovalo lokálně, protože hlavní postup probíhal mezerami v linii. Často je používám mýtus, že opevnění musely dobývat jejich bývalé posádky – bývalí příslušníci hraničářského pluku 4. Dnes již víme, že jediným bývalým příslušníkem tohoto pluku, který se zúčastnil ostravské operace, byl škt. Emanuel Srámek, velitel 3. praporu 1. československé samostatné tankové brigády, který se pak proslavil vysídlovacími akcemi prosazené a provedené v Ostravě, Novém Jičíně, Opavě a Bruntále velením 1. čs. samostatné tankové brigády na jeho přímý příkaz v červnu až srpnu 1945.

Ostravská operace se Hlučínska dotkla teprve ve třetí fázi, když první dvě fáze neuspěly. Bylo rozhodnuto o obchvatném útoku ze severu až severozápadu. Na Ostravu útočila také 1. čs. smíšená letecká divize a 1. čs. samostatná tanková brigáda. Pokus o vytvoření předmostí na Odře u Tworkova nevyšel, proto byly původní československé hranice dosaženy nikoli u Píště, ale několik kilometrů západněji u Sudic, toto první překročení hranic na Hlučínsku se událo 28. března. Překročení československým vojskem však nastalo až 15. dubna a to 2. a 3. praporem 1. čs. samostatné tankové brigády, jednalo se o první vstoupení československého vojáka na území Českého Slezska. Tyto boje plné tankových bitev ležely na bedrech 1. čs. samostatné tankové brigády a nejtěžší průlomové boje zasáhly zejména Sudice, Albertovec, Bolatice a oblast od Kravař po Benešov. Pak brigáda překročila Opavu, a tím opustila Hlučínsko. Několik Hlučičanů se nacházelo také v řadách 1. československé samostatné tankové brigády a mnoho jich na obou stranách během ostravské operace položilo své životy. **(15)**

Hlučínsko bylo válkou nejvíce poničený region, celkem bylo úplně zničeno 458 domů a 735 bytů, těžce poškozeno 903 domů a 1361 bytů, lehce pak 2736 domů a 2629 bytů, jak vyplývá ze zprávy z 9. 7. 1946. **(16)** Nebylo rodiny, jež by neoplakávala svého příbuzného. Válka si zde vybrala krutou daň a to ještě měl přijít mír, který s sebou přinášel další vraždění.

Vraždění a násilí po konci války

Na základě rozkazů velitelství uniformované NBS (*Národní bezpečnostní stráž*) ze 17. a 18. května 1945 se v několika týdnech ocitlo ve více než dvaceti internačních zařízeních téměř 6000 lidí ze Slezska a Ostravy. Na jedné z nejhlavnějších a nejživějších tříd ostravských, v Nádražní třídě vedoucí z Ostravy k hlavnímu nádraží do Přívozu, bylo na čísle popisném 75 Hankeho zasilatelství ve skladištních budovách firmy "Hanke" zřízen internační tábor, jimž prošlo podle dochovaných záznamů do začátku července 1945 téměř 600 mužů

a 100 žen, v němž zavraždění také obyvatelé Hlučínska, jako první 26. 5. 1945 Mikolajek Rheinhard z Ludgeřovic. **(17)**

Přes Hlučín táhlo také 13. 6. 1945 pěším pochodem 1280 Němců vysídlených z Ostravy příslušníky 1. čs. samostatné tankové brigády směrem na Opavu a Krnov do prostoru Prudník (Neustadt OS). **(18)** Také Hlučínsko zasáhlo násilné řešení postihů: například ve sklepení radnice v Kravařích, o němž dobře věděl předseda národního výboru Karel Malohlava. **(19)** Další Hlučičané končí v internačních táborech a to na dole Anselm v Petřkovicích (165 mužů), na parní pile v Hlučíně (38 mužů) a na Albertovci ve Štěpankovicích (92 osob z toho 39 žen a 40 dětí), tento je přeložen dnem 22. 10. 1945 do dřevěných baráků v Kravařích. Tábor v Kravařích, jenž byl zřízen bez vědomí správních orgánů a patřil mezi tábory s nejvyšší úmrtností. **(20)** Mnoho vojáků i obyvatel z Hlučínska je umístěno v záchytném táboře NKVD v Oświęcimiu, aby pak někteří končili v gulazích na Sibiři, odkud se jich mnoho nevrátilo, to ani po 40 letech, a jejich kosti se nyní bělají na sibiřských lesích a mokřinách.

K 26. 06. 1945 dosahuje počet válečných zajatců Čechů v SSSR 16.900, z toho 104 důstojníků a k 1. 1. 1949 tam nacházelo ještě 281 Čechoslováků z 68.889 zajatých obyvatel RČS. Pokud se vrátili ze zajetí, doma je čekalo ponižování nebo i vězení a nejistý osud, zda nebudou odsunuti. Rusové také odvlékali mladé muže a ženy do Ruska. **(21)** V tomto období docházelo také ke znásilňování žen a loupežím a to nejen ze strany Rudé armády, jako je případ komisaře Strahovic Jana Lazara, který se spolu s vojínem RA dopustil smilstva na dvou ženách ze Strahovic. **(22)** Velmi často docházelo k sebevraždám u osob po uvolnění z internace.

Vyhánění a útěk Hlučičanů

Hlučínsko zaplavili v červenci 1945 uprchlíci z Ratibořska, konkrétně bylo v obci Hatí asi 120 těchto uprchlíků z Ratibořska mimo dětí, v Píšti a Šilhéřovicích v každé obci kolem 100 uprchlíků. Tento počet se neustále zvyšuje a v tomto počtu nejsou zahrnuti ještě uprchlíci z jiných pohraničních obcí Hlučínska. Utíkali před násilnostmi ze strany Poláků. **(23)** Na Hlučínsko vpadly také oddíly RG, zvaných také rabovací gardy, a pozdních partyzánů z Ostravska a bývalého Protektorátu, aby zde drancovali a svévolně vykonávali tzv. revoluční moc. K nim se velkou mírou přidávali vrátivší se osídlenci z let 1922-1938. Hlučičtí obyvatelé jakožto říšští občané museli na znamení hanby nosit na rukávu žlutou pásku s písmenem N.

Do procesu vyřešení tzv. hlučínského problému se promítaly spory a střety mezi jednotlivými stranickými zájmy. K nejhorlivějším zastáncům nekompromisního řešení německého problému patřili zastánci ideje národní socialistické revoluce a národně socialistického Československa propagovaného Benešem, a to čs. národní socialisté. Na župním sjezdu této strany v Ostravě 7. 10. 1945 uvedl poslanec F. Uhlíř toto: „Dovídám se, že dnes v pohraničí chodí německé děti do českých škol a také o tom jak se tyto děti chovají... My o tyto děti v českých školách nestojíme... německé děti musí jít od nás pryč.“ **(24)** Také KSČ hlásala své populistické stanovisko, že majetkové konfiskace u Němců by se měly uskutečnit všeobecně a bez jakékoliv náhrady. Již 10. 5. 1945 se stává komisařem Hlučina komunista Valentin Káňa a vzniká první organizace KSČ.

Situaci na Hlučínsku komplikoval fakt, že zde nebyla stanovena kriteria určující, kdo zde je vůbec Němec. **(25)** To bylo nutno, aby se úřady mohly rozhodovat v otázce státního občanství, národní očisty nebo majetkových konfiskací či odsunu. V hlášení Velitelství VO3, přesídlovací skupiny, na Velitelství VO1 o počtech Němců v jednotlivých již „vyevakuovaných“ a k „evakuaci“ určených okresech země z 6. 10. 1945 se uvádí, že bylo z okresu Hlučín vevakuováno 600 obyvatel a k evakuaci je připraveno 5 660 obyvatel. **(26)** Podle zpráv ze září - října 1945 bylo německé národnosti 1224 mužů, 2256 žen a 2185 dětí ve věku do 14 let a v dalších 12 hlučínských obcích, zařazených k okresu Opava, 1857 osob. Celkem z okresu uteklo nebo bylo vyhnáno a odsunuto dle německých pramenů 4100 obyvatel německé národnosti.

A. Bohmann také uvádí, že mimo ČSR žilo v letech 1945-1946 4090 osob z Hlučínska a v 50. letech žilo v SRN 3100 osob z Hlučínska. Některé prameny uvádějí, že bylo odsunuto nebo pod tlakem poválečných poměrů „dobrovolně“ odešlo asi 3000 osob, dle jiných opus-

tilo Hlučínsko v letech 1945-1946 2100 osob, dle hlášení ONV bylo do 1. 11. 1946 odsunuto 1425 osob. Jsem přesvědčen, že první počet odpovídá realitě. Ke dni 15. 8. 1945 měl okres Hlučín 40 825 obyvatel, z nichž bylo 11.759 Němců. **(27)**

Ve druhé světové válce bojovalo na 12 000 obyvatel Hlučínska a takřka 3 000 jich padlo anebo bylo prohlášeno za nezvěstné. Na podzim 1947 se uvádělo, že padlo 1600 Hlučičanů a více než 2700 bylo nezvěstných či s velkou pravděpodobností mrtvých a 710 bylo v zajetí. Na 5000 se jich vrátilo domů zraněných nebo zmrzačených a téměř na každém válka zanechala psychické následky. Po válce je ještě čekala vojna u československé armády, kde museli jako frontovní veteráni snášet šikanu mladších poddůstojníků. Většina bývalých vojáků musela nastoupit na těžkou práci v ostravských dolech a nálepka vojáka Wehrmachtu je provázela po celý další život. Právě tato causa dodnes traumatizuje část hlučínských rodin a spor o právo připomínat si jejich památku vnáší neklid a kontroverze do místní společnosti. **(28)**

K tomu nutno přidat také činnost mimořádného lidového soudu v Opavě v letech 1945-1948, před kterým stanulo 579 obviněných osob ze správního okresu Hlučín z celkového počtu 2259 osob projednávaných u tohoto soudů. **(29)**

Dnes je den, kdy bychom měli vzpomenout těchto padlých, umučených, ale také znásilněných nejen v poslední válce a v událostech po ni, ale v celých dějinách tohoto regionu.

Pardubice 7. 11. 2012

Předneseno na Volkstrauertag v Hlučíně 18. 11. 2012

Poznámky

1. Winfried Irgang, Werner Bein, Helmut Neubach, Schlesien, Geschichte, Kultur und Wirtschaft, Verlag Wissenschaft und Politik, Bielefeld 1995, ISBN 3-8046-8819-5;

Die preußische Herrschaft (1740-1815) s.118-126;

Vom Wiener Kongreß bis zur Reichsgründung (1815- 1871) s.148-150

Franz Chocholatý Gröger, "Jsem první služebník svého státu."

<http://www.nassmer.blogspot.cz/2012/01/jsem-prvni-sluzebnik-sveho-statu.html>

2. Versailleská smlouva, Oddíl VII. - Stát československý, článek 83, článek 84 otázka občanství, článek 85 opce, http://cs.wikisource.org/wiki/Versaillesk%C3%A1_smlouva#.C4.8C.C3.A1nek_81

Franz Chocholatý Gröger, Připojení Hlučínska k ČSR 4. 2. 1920

<http://nassmer.blogspot.cz/2010/02/pripojeni-hlucinska-k-csr-4-2-1920.html>

<http://nassmer.blogspot.cz/2010/02/das-hultschiner-landchen.html>

3. Franz Chocholatý Gröger, Zánik Slezska 1. 12. 1928

<http://www.bruntal.net/2008110006-zanik-slezska-1-12-1928>

4. František Chocholatý, Genealogie opavských Přemyslovců 1255-1525, in: Listy GHS, 6. řada, Praha, září 1978, s.129-153

Pečetě a znak opavských Přemyslovců, in: Zpravodaj KGH Ostrava, č.1-2, 1982, s. 14-20

Vévoda Přemek Opavský, in: Sborník příspěvků z II. Setkání genealogů a heraldiků , Ostrava 1984, s. 104-109

Die Herzoge von Troppau, Jägerndorf, Leobschütz und Ratibor, in Europäische Stammtafeln, Band III/1, Neu Folge, Marburg 1984, Taf. 18

Herzog Przemko von Troppau im Lichte seiner Zeit, in: Adler, Heft 9,10, 11, Wien 1985, s. 299-306, 333-343, 369-376

Rody Opavska za vlády vévody Přemka Opavského, in: Sborník příspěvků IV. Setkání genealogů a heraldiků. Ostrava 1989, s. 38-43

5. František Chocholatý, Vývoj zemského znaku země Opavské, Sborník příspěvku Heraldica Viva I., s.41-50, Pardubice 1992

Franz Chocholatý Gröger, Zemský znak Opavska <http://www.bruntal.net/2006120301-zemsky-znak-opavska>

František Chocholatý, Slezsko, in: Střední Evropa č. 17-20, Praha 1990 -91, s. 98-107, 63-73, 91-103, 76-97.

6. František Chocholatý, Slezské války a česko-německé vztahy, konference Slezské války a české země,

Hradec Králové, 4.-6.7.1996 <http://www.bruntal.net/2005061801-slezske-valky-a-cesko-nemecke-vztahy>
Franz Chocholatý Gröger, "Jsem první služebník svého státu."

<http://www.nassmer.blogspot.cz/2012/01/jsem-prvni-sluzebnik-sveho-statu.html>

Winfried Irgang, Werner Bein, Helmut Neubach , Schlesien, Geschichte, Kultur und Wirtschaft, Verlag Wissenschaft und Politik, Bielefeld 1995, ISBN 3-8046-8819-5;

Expansion: Das Zeitalter der Schlesischen Kriege 1740-1763 s.118-120,

Integration: Schlesien und preußische Staat s. 121 -123

7. Winfried Irgang, Werner Bein, Helmut Neubach , Schlesien, Geschichte, Kultur und Wirtschaft, Verlag Wissenschaft und Politik, Bielefeld 1995, ISBN 3-8046-8819-5; Verfall und Reform: Schlesien vom Tode Friedrich II. bis zum Wiener Kongress s.123-126

8. Winfried Irgang, Werner Bein, Helmut Neubach , Schlesien, Geschichte, Kultur und Wirtschaft, Verlag Wissenschaft und Politik, Bielefeld 1995, ISBN 3-8046-8819-5;

Die Vergrößerung und Neugliederung der Provinz s.148-150, Die erweiterte Selbstverwaltung s.174—176, Der Kulturkampf s.181-185

Franz Chocholatý Gröger, Rozpuštění pruského státu – 25. 2. 1947

<http://nassmer.blogspot.cz/2010/03/rozpusteni-pruskeho-statu-25-2-1947.html>

Franz Chocholatý Gröger, Hans von Seeckt o "pruském svérázu"

<http://nassmer.blogspot.cz/2010/09/hans-von-seeckt-o-pruskem-sverazu.html>

9. Magda Plačková, Slezané padlí na bojištích 1. Světové války, in: Vlastovědné listy Slezska a Severní Moravy 2/1994, s. 10 -12

Hultschiner Soldaten <http://www.hultschiner-soldaten.de/cz/hintergrund.php>

10. Rudolf Malohlava, Ohlas německé listopadové revoluce 1918 na Hlučínsku, in: Vlastivěda severomoravského kraje č.56-Opavsko č.5, 1961 s. 5-7

11. Mémoire No. 8 La Haute Silésia Tchèque (Région de Ratibor), in: Die tschechoslowakischen Denkschriften für die Friedenskonferenz von Paris 1919/1920. Herausgegeben Dr.jur.Dr.rer.pol. Hermann Raschhofer, Carl Heymanns Verlag in Berlin W8, 1938 s.256/257 -264/265

Mapa nr. 14, Carte éthographique de la région de Ratibor, nr.15 Rectification de la frontière de la Silésia

Franz Chocholatý Gröger, Připojení Hlučínska k ČSR 4.2.1920

<http://nassmer.blogspot.cz/2010/02/pripojeni-hlucinska-k-csr-4-2-1920.html>

12. Gawrecká Marie, Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938, Slezská universita v Opavě 2004 ISBN -80-7248-233-5;

Hlučínsko s. 29, Územní a správní vývoj 31-36, Populační vývoj s. 37-51, Politický vývoj Hlučínsko s. 101- 103;

Přílohy – 7. Česká agitace před připojením Hlučínska k ČSR s. 148-150,14. Volební provolání strany Deutsche Nationalpartei k obyvatelstvu Hlučínska, listopad 1928 S.157-159, 19. „LEX UHLÍŘ“ S.164-165; Tabulky soudní okres Hlučín s.179 Hlučín 185

Gawrecká Marie, Němci ve Slezsku 1918-1938 Slezská universita v Opavě 2002 ISBN -80-86458-10-5; Hlučínsko s.57-59, „Záník“ Slezska s.121 -146s., Slezští Němci na cestě k Mnichovu (říjen 1933-říjen 1938) s. 195-252;

Franz Chocholatý Gröger Připojení Hlučínska k ČSR 4. 2. 1920

<http://nassmer.blogspot.com/2010/02/pripojeni-hlucinska-k-csr-4-2-1920.html>

<http://nassmer.blogspot.com/2010/02/das-hultschiner-landchen.html>

13. Alfred Bohmann, Das Sudetendeutschtum im Zahlen, Sudetendeutscher Rat , München 1959 s.125,133,134,136 Hultschiner Ländchen s.193

14. Franz Chocholatý Gröger Otázka občanství na odstoupených územích po 10.10.1938 - MÝTY a FAKTA <http://nassmer.blogspot.cz/2009/07/otazka-obcanstvi-na-odstoupenych.html>

Franz Chocholatý Gröger Češi ze Sudet ve Wehrmachtu <http://www.bruntal.net/2007071003-cesi-ze-sudet-ve-wehrmachtu>

Franz Chocholatý Gröger Služba československých občanů v německých branných silách po 1. 10. 1938 – fakta a mýty <http://www.bruntal.net/2008031001-sluzba-ceskoslovenskych-obcanu-v-nemeckych-brannych-silach-po-1-10-1938-fakta-a-myty>

15. Hultschiner Soldaten <http://www.hultschiner-soldaten.de/cz/hintergrund.php>

16. Dokumenty 401B1946, 9. července, Praha. – Počet budov a bytů zničených nebo těžce poškozených válečnými událostmi a následkem okupace podle správních okresů in: Adrian von Arburg, Tomáš Staněk, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951 Duben-srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a

počátky osídlování. II.1, Zdeněk Susa 2011 CD

17. Tomáš Staněk, Persekuce 1945 ISE Praha 1996, ISBN 80-85241-99-4 s. 117-119 k Hanke Tomáš Staněk, Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR 41/2005 ISBN 80-7285-062-8 s. 283-289
Dokumenty 60-62 A in: Adrian von Arburg, Tomáš Staněk, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951 Akty hromadného násilí v roce 1945 a jejich vyšetřování . II.3, Zdeněk Susa 2011 s.178 -187 +CD
Franz Chocholatý Gröger, Hankeho speditérství, zasilatelství lidí do neznáma , Vraždy z období od 15. 5. do 20. 6. 1945 nepotrestané. Včetně seznamu Oběti tábora HANKE 16.5. – 30.7.1945
<http://nassmer.blogspot.cz/2009/10/hankeho-spediterstvi-zasilatelstvi-lidi.html>
18. Tomáš Staněk, Persekuce 1945 ISE Praha 1996, ISBN 80-85241-99-4 s.126 vysídlení 1280 Němců z Ostravy ve směru Hlučín-Opava- Krnov a na hranici
Franz Chocholatý Gröger, Nový Jičín a aktivity 1. čs. samostatné tankové brigády (květen-srpen 1945)
<http://nassmer.blogspot.cz/2009/11/novy-jicin-aktivity-1-cs-samostatne.html>
19. Tomáš Staněk, Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování, Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR 41/2005 ISBN 80-7285-062-8s.296
20. Vilém Plaček, K otázce rehabilitačního a očištěného řízení na Hlučínsku v prvních letech po osvobození, in: Časopis Slezského musea, serie B , 26- 1977 č.1 , s. 1-22, . internační tábory s.18 Tomáš Staněk, Tábory v českých zemích 1945-1945, Slezský ústav SZM v opavě, Tilia 1996, ISBN 80-902075-3-7, s. 57, Kravaře s.84. Amselm Petřkovice s.139, pozn. 20 s.224, pozn. 38 s. 233 transport z Hlučina 23.- 24.5.1946 vyšetřování osobních prohlídek
21. Zpráva vedoucího 2 odboru GUPVI NKVD SSSR A.N. Bronnikova na zástupce vedoucího GUPVI NKVD SSSR N.T. Ratušného o počtu, národnostním a hodnostním složení válečných zajatců v táborech GUPVI během Velké vlastenecké války 1941-1945. 27.06.1945
<http://www.czechpatriots.com/csmu/dokument8.php> Zpráva GUPVI NKVD SSSR o válečných zajatcích bývalých evropských a japonských armád k 01.01.1949
<http://www.czechpatriots.com/csmu/dokument9.php>
22. Oblastní kriminální ústředna Opava, příloha k číslu. 038/36/Sb. ze dne 4.10.1947 Č.ř.10 fond A 2/1 1765 mikrofiše 28/54 z 4.10.1947. (87-91)
23. Dokumenty 373C 1945, 14. srpna, Hlučín. – Zpráva OSK v Hlučíně pro ostravskou expozituru Moravskoslezského ZNV o situaci uprchlíků z Ratibořska a Hlubčicka. in: Adrian von Arburg, Tomáš Staněk, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951 Duben-srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování. II.1, Zdeněk Susa 2011 CD
Dušan Janák, Neklidná hranice I. (Slezské pohraničí v letech 1945-1947) in: Časopis slezského zemského muzea, série B, 42-1993 č. 1, s. 63-75
24. Tomáš Staněk. Odsun Němců z Československa 1945-1947, Academia-Naše Vojsko 1991, ISBN 80-200-0328-2, s. 125-126; pozn. 93-94 s.439
Prokop Drtina a Ivan Herben, My a Němci. Dějinný úkol strany národně socialistické při vystěhování Němců z Československa, Knihovnička „Duch národa“ Praha 1945
25. Vilém Plaček, Politická struktura obyvatelstva na Hlučínsku v letech 1945-1948 (K 25. Výročí Vítězného února) in: Časopis Slezského Musea , série B. 21 – 194-72 č. 2 s. 121 146 ustanovení Prozatímního okresního národního výboru v Hlučíně, který řídil Valentin Káňa, od 10.5.1945 komisař města Hlučina s. 121
26. Dokument 400D 1945, 6. října. – Hlášení Velitelství VO3, přesídlovací skupiny, na Velitelství VO1 o počtech Němců v jednotlivých již „vyevakuovaných“ a k „evakuaci“ určených okresech země Moravskoslezské; a) doprovodný dopis; b) příloha s tabulkou, in: Adrian von Arburg, Tomáš Staněk, Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951 Duben-srpen/září 1945: „Divoký odsun“ a počátky osídlování. II. 1, Zdeněk Susa 2011 CD
27. Alfred Bohmann, Das Sudetendeutschtum im Zahlen, Sudetendeutscher Rat, München 1959, s.251 , 4100 osob
Tomáš Staněk. Odsun Němců z Československa 1945-1947, Academia-Naše Vojsko 1991, ISBN 80-200-0328-2 ,s. 138 -139, pozn.141-145 s. 443
Vilém Plaček, Prajzáci aneb k osudům Hlučínska, Kulturní středisko zámek Kravaře, 2000, ISBN 80-902526-5-6 s. 113.

28. Hultschiner Soldaten http://www.hultschiner-soldaten.de/_cz/hintergrund.php
http://www.hultschiner-soldaten.de/_cz/register.php obce a počty vojáků
Nové slovo 29. 9. 1947 č. 227 s. 4

29. Dušan Janák, Činnost mimořádného lidového soudu Opava v letech 1945-1948 in: Časopis slezského zemského muzea, série B, 43-1994 č. 3, s.245 - 283, Příloha č. 2 Počty obviněných osob ze správního okresu Hlučín (včetně 11 obcí připojených ke správnímu okresu Opava venkov) k počtu voličů v parlamentních volbách 1946 (v %) s. 275

Pro přetisk na www.go-east-mission.net byl použit autorův text, obdrženy v prosinci 2012. Děkujeme za svolení.